

Kulturhistorisk rapport

Algade 33, Aalborg

1000-1100-tallet ved bredden af Østerå

J.nr. ÅHM 6488

April 2015

Ved Christian Vrængmose Jensen

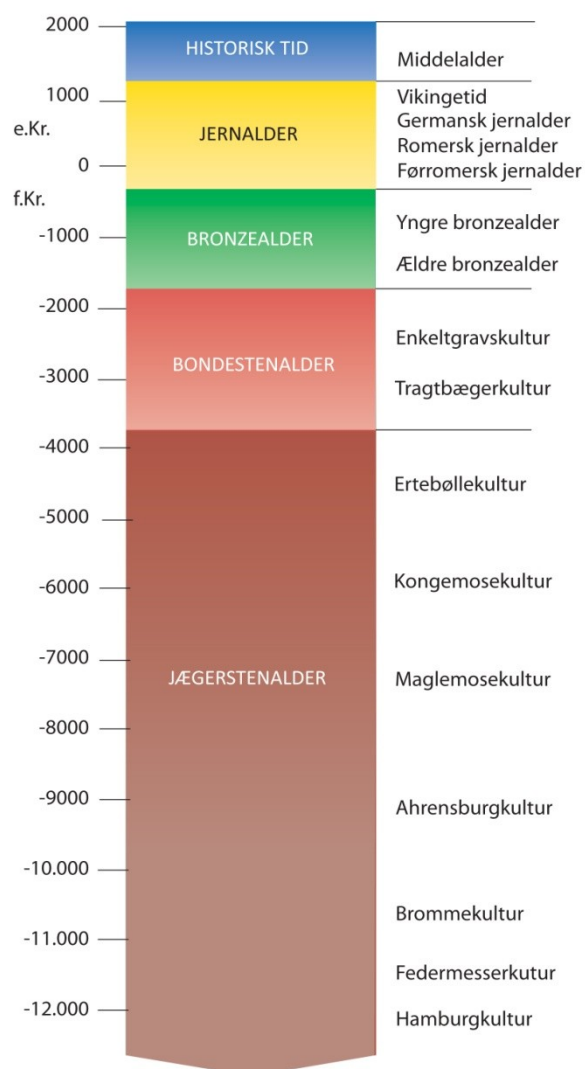
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

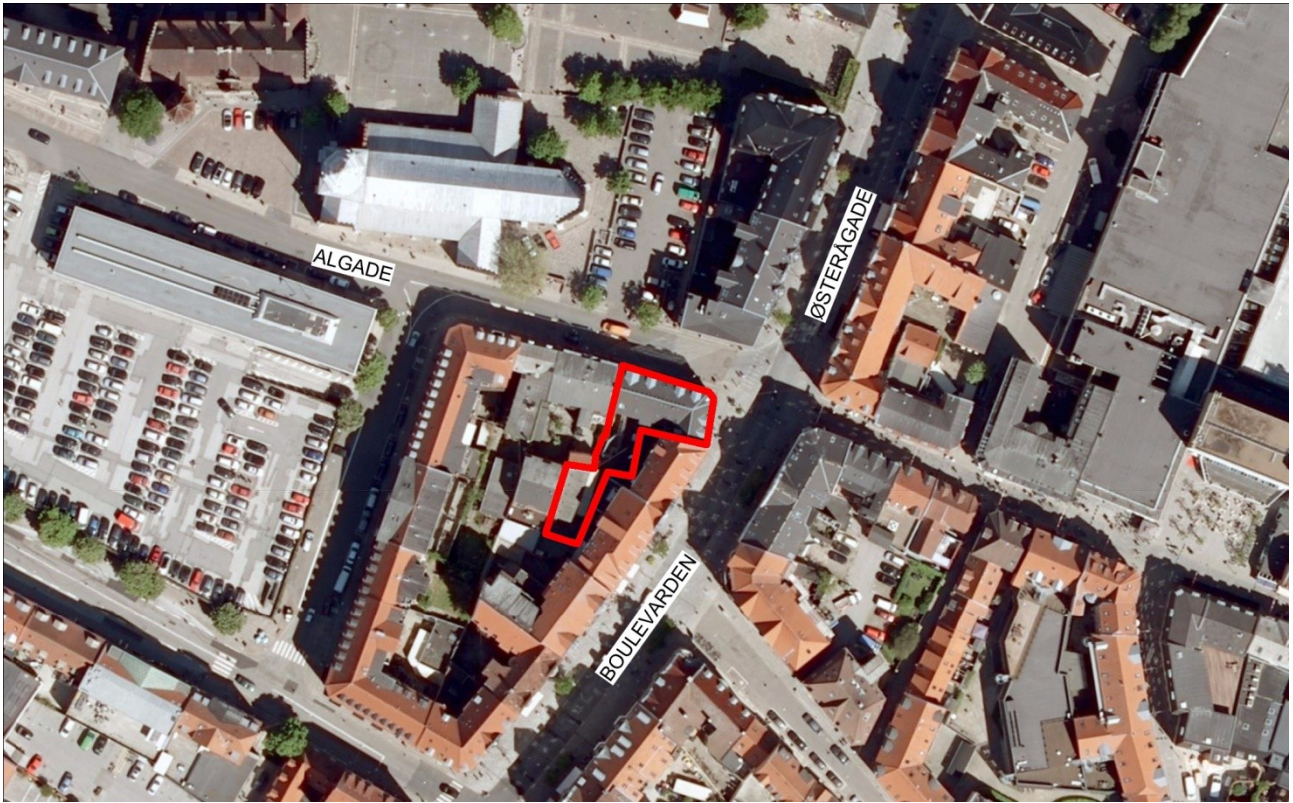
Indhold

Indledning.....	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i vikingetiden og middelalderen.....	4
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Udgravningsdata.....	7

Indledning

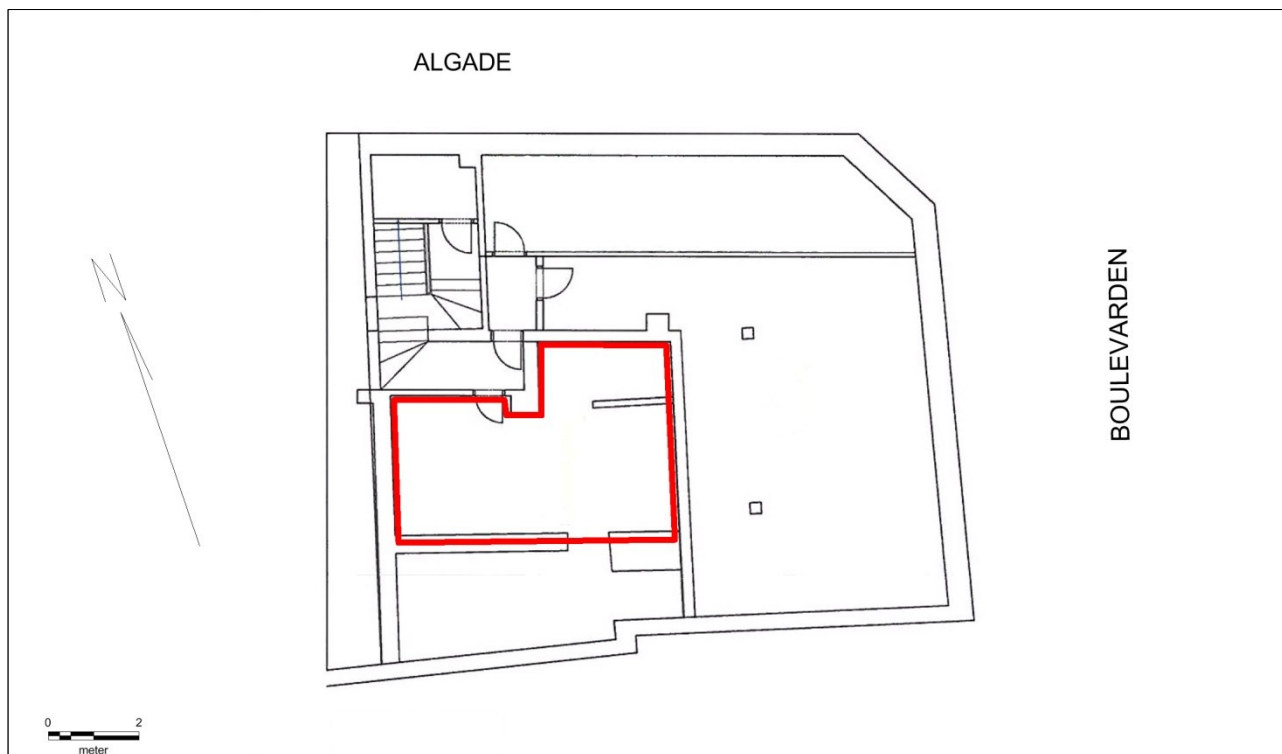
Algade 33 er beliggende i den centrale del af Aalborgs historiske bykerne. Arkæologiske undersøgelser i området har tidligere påvist betydelige rester fra byens tidlige periode i vikingetiden og den efterfølgende middelalder.

Figur 1. Algade 33's beliggenhed i det centrale og nuværende Aalborg (Luftfoto 2010).

Undersøgelsens baggrund

Den arkæologiske undersøgelse blev udført i forbindelse med en ombygning af hjørneejendommen Algade 33. En eksisterende halvkælder i den centrale del af bygningen blev af bygherre udgravet til fuld kælderdybde. Den arkæologiske undersøgelse blev derefter udført i det allerede udgravede areal.

Figur 2. Det undersøgte kælderareal i hjørnejendommen Algade 33.

Lokalområdet i vikingetiden og middelalderen

Aalborg er opstået på en lav ler- og sandbanke ved Limfjorden. Banken gennemskæres på stedet af Østerå, der har kunnet benyttes til færdsel og som åhavn, og dermed været afgørende for byens placering. Ler- og sandbankens aflange form langs limfjordskysten har defineret udstrækningen af den ældste by og forløbet af byens vigtigste færdselsstrøg, Algade. Ved Algade på den østlige side af Østerå har arkæologiske undersøgelser vist, at byens oprindelse her skal findes i 700-800-tallet. På den vestlige side af Østerå har arkæologien foreløbigt fundet spor, der går tilbage til 900-tallet. I 1000-1100-tallet tilkommer byens ældste kirker, der fordeler sig med to på hver sin side af Østerå. Krydset mellem Algade og Østerå kan således med rette kaldes byens absolutte centrum på dette tidspunkt, og formentlig har åen også spillet en afgørende rolle allerede i 700-800-tallet. Udgravningsområdet i Algade 33 ligger ved sydsiden af Algade, hvor denne passerede Østerå via Ladebro. Før Østerå blev omlagt i slutningen af 1800-tallet lå den kun 10 m fra udgravningsområdet. Algade 33 har således ligget helt ned til Østerå og haft en helt central placering i den tidlige by.

Undersøgelsens resultater

I et niveau, der i dag ligger ca. 3 m lavere end det nuværende terræn, blev der fundet rester af huse og genstande, der har hørt til byens tidlige bebyggelse ved åen i 1000-tallet. Fra hvad der må kaldes den daglige husholdning stammer en lille kniv og et ildstål til optænding af ild. Også en stor nøgle og en hængelås falder i denne kategori. Andre fund fortæller om andre aktiviteter i det ånære område. Som næsten venteligt blev der også fundet enkelte klinknagler, der kan stamme fra bygning og reparation af

vikingerne skibe. Seks fund vidner om forskelligt metalhåndværk, der både har omfattet jernsmedning og støbning med kobber- og tin/bly-holdige legeringer.

Figur 3. Ildstål (endnu ukonservet) fra 1000-tallet.

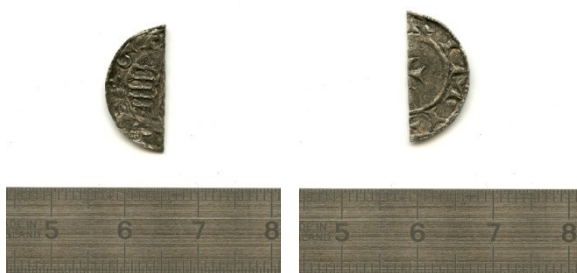
Figur 4. Fugleformet broche af en kobberlegering. 1000-tallet.

Et enkelt fund vidner om den smykkemode, der har hersket i denne seneste del af vikingetiden. Det drejer sig om en lille fugleformet broche, der er 2,7 cm lang og støbt i en kobberlegering. Lignende fugleformede brocher er i de senere årtier fundet i store tal af de private detektorbrugere, der afsøger landets marker. Fra Himmerland og det sydligste Vendsyssel er der således fundet mere end 50 af de små fugle, der fremviser et stort og ukendt antal af variationer. Et gennemsyn af disse viser pudsigt nok ikke nogen, der er identisk med den nyfundne, og det kan kun konkluderes, at smykketypen må have været uhyre almindelig. Kun sjældent (aldrig i Aalborg) er smykketypen fundet i en arkæologisk udgravning, der kan sige noget om alderen på disse. Hidtil har der dog været peget på 1000-tallet, og det nylige fund kan altså fint bekræfte denne datering. Måske kan der for det aktuelle fund, endda foreslås en datering til 1000-tallets første halvdel. Arkæologerne synes at være enige om, at fuglene har haft en betydning og ikke blot været dekorative. Til gengæld har der ikke været enighed om hvad det var for en slags fugle, og hvilken betydning de skulle tillægges. De er således blevet kaldt falke og andre rovfugle, der skulle symbolisere jagten med sådanne, og desuden for ørne, duer og påfugle, der alle skulle have et kristent symbol. Med hensyn til den store og voksende fundmængde er det blevet påpeget, at de måske er for almindelige til at symbolisere den aristokratiske rovfuglejagt, og mere fristende er det måske at tro på det kristne symbol. De skulle således symbolisere at bæreren var en døbt kristen i denne tid hvor kristendommen fortsat var ny i landet. En enkelt fugleformet broche, der i 2013 blev fundet ved Nørholm, er som den hidtil eneste forsynet med et kors over ryggen, hvilket nok synes at bekræfte den kristne symbolik.

To markante fund fortæller om byens handel i denne tidlige del af byens historie. Det drejer sig om en mønt og et vægtlod. Nationalmuseet, der endnu kun har set fotos af mønten, vurderer den foreløbigt til at være en engelsk mønt, der stammer fra den sidste del af Æthelred II's regeringstid, ca. 1009-1017. Mønten er den tolvte fra 1000-tallet, der gennem tiderne er fundet i Aalborgs gamle bymidte. Hertil skal der kun lægges en enkelt mønt, der sniger sig ned i slutningen af 900-tallet. Også denne er fra den engelske konge Æthelred II, og meget sigende er det, at de fleste af disse byens ældste mønter er slået udenfor det nuværende Danmarks grænse, især i England og Tyskland/Frisland. Først med Svend Estridsen (1047-1074) er der to mønter, der med sikkerhed er slået i Danmark (Viborg og Lund). Aalborgs egen tidlige udmøntning, der i hvert fald er foregået under kongerne Hardeknud (1035-1042), Knud den Hellige (1080-

1086) og Erik Ejegod (1095-1103) er således endnu fraværende. Den lidt brogede møntsammensætning, men endnu ret lille fundmængde, antyder et handelssystem, hvor mønterne endnu ikke blev benyttet som mønter i nutidens forstand. Det var fortsat møntens vægt i sølv, der var vigtig og ikke en pålydende værdi. Dette illustreres også ved, at 3 af mønterne er klippet i halve. I denne handel med afvejning af sølv, er det at det fundne vægtlod kommer ind i billedet (se forside). Det er tøndeformet og lavet af en kobberlegering, måske med en kerne af jern. Det vejer ca. 101,1 gram. Den ene flade er meget slidt og har tydeligvis fungeret som standflade. Den modsatte flade er dekoreret med to koncentriske cirkler, der er lavet med smalle, tandede borter. I den inderste cirkel er desuden et korsformet motiv af samme slags borter. Ved hver af korsarmenes ender og delvist oveni i disse er der stemplet tre små cirkler – altså 12 i alt. Vægtlodder af den denne tøndeformede type forbindes netop med afvejning af sølv i 900-1000-tallet. De er almindeligt kendte, selvom der tidligere kun er fundet et enkelt lod af typen i Aalborg. I Århus er der fundet et tilsyneladende helt identisk lod. I forbindelse med dette påpegede arkæologen Hans Skov, at loddets motiv helt svarede til motiver fra Harald Blåtands mønter, og at loddet derfor måtte dateres til hans regeringstid omkring 980. Denne observation synes helt rigtig, og en lignende datering vil absolut passe fint med loddet fra Algade 33.

Forskellige forsøg er gjort på at gennemskue hvorledes disse handler med sølv som betaling er foregået, og med hvilket vægtsystem. Der peges i hvert fald på en vægtenhed, der ligger omkring 25-26 gram, der måske svarer til den gamle vægtenhed 'øre'. Vores lod kunne således glimrende svare til 4 af disse 'ører'. Øre-enheden var selv delt i 3 såkaldte 'ørtuger', hvoraf der således vil være 12 i vores lod. Er det dette, der er angivet med de tre cirkler ved hver af de fire korsarme? Uanset om motivet evt. indeholder en sådan vægtangivelse, har loddet bidraget til oplysninger om byens tidlige handel i den sene vikingetid. Aalborg er som bebyggelse ældre end 1000-tallet, og vides som nævnt i hvert fald at gå tilbage til 700-800-tallet. Handlen med sølvafvejning må formodes at gå langt tilbage i 900-tallet, mens der ikke vides meget om handlen før dette tidspunkt. Byttehandler har dog sikkert spillet en stor rolle.

Figur 5. Undersøgelsens mønt, der er klippet halv. Den er foreløbigt bestemt som en engelsk Æthelred II, last small cross type North 777, dateret til 1009-1017.

Sammenfatning og perspektivering

Undersøgelsen har givet et indblik i Aalborgs bebyggelse på den vestlige bred af Østerå i 1000-tallet, og måske endda i den tidlige halvdel af århundredet. Blandt andet blev der påvist handel med sølvafvejning, som den må have foregået i den yngre halvdel af vikingetidens Aalborg. Undersøgelsen viste desuden bebyggelsesspor, der kan være ældre end 1000-tallet, hvilket evt. kan opklares ved fremtidige naturvidenskabelige dateringer af hjemtagne prøver. Fremtidige undersøgelser på den vestlige side af

Østerå har således fortsat en prioritering i, at afgøre om bebyggelsen også her kan føres tilbage til 700-800-tallet – således som det er kendt fra den modsatte, østlige side af åen.

Udgravningsdata

Algade 33, Aalborg

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6488
- Fund & Fortidsminder: 120516-129
- Kulturstyrelsen jnr. 2015-7.24.02/NJM0014
- Bygherre: City Ejendomme Aalborg
- Undersøgt areal: 28 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Christian Vrængmose Jensen
 - Arkæolog Christian Klinge
 - Arkæolog Bente Springborg
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg